

Син: Батьку! Я нарешті навчився стримувати свій гнів!

Батько: Молодець, синочку. А тепер щоразу, коли ти зможеш стримати свої емоції, витягуй із дошки один цвях.

Оповідач: Минав час, і якийсь хлопчик знову прийшов до батька.

Син: Батьку! В дошці не залишилося жодного цвяха!

Оповідач: Тоді батько взяв сина за руку і повів до дошки.

Батько: Ти впорався, бачу. Але подивися, скільки залишилося дірок на дошці. Вона ніколи не стане цілою і неушкодженою. Так і з людиною: коли ти говориш їй погане слово, на її душі з'являється шрам, який не зникає навіть після вибачення.

Обговорення притчі. Чому вона нас вчить? (Відповіді учнів)

VII. Підсумок уроку.

Вчитель. Своїми словами та вчинками ми щоденно пишемо книгу свого життя. У ній немає запасних сторінок, ми не можемо користуватися коректором або гумкою, тому живімо відповідально перед Богом та людьми. Притча, яку сьогодні ми вивчали на уроці, починається словами:

«Царство Боже подібне до насіння, яке один господар посіяв на своїм полі...»

Царство – це завжди початок. Малесенький, майже незначний початок. Сам Бог прийшов на землю, як зерно, як малесенький паросток.

Зерно – це чудо. Навіть найбільше дерево виростає з малого зерна. Твоя душа – це поле, на якому посіяні важливі справи та великі цінності. Чи дозволиш їм зрости залежить тільки від тебе.

VIII. Домашнє завдання.

1. Намалювати у зошиті зерна. Підписати – які насіння вам удалося зростити на сьогоднішній день.

2. Підготувати відповіді на питання: - що з вашого життя допоможе насінню успішно прорости?

- чим буде корисним вирощене насіння світу й людям?

Список використаної літератури

1. **Біблія.**

2. **Основи християнської етики. 6 клас:** Навчальний посібник. – Свято-Успенська Почаївська Лавра, 2011.

3. **Опорні схеми з «Основ християнської етики» 6 клас.** – Тернопіль – Харків: Ранок, 2010.

ПРОГРАММА РАБОТЫ СТУДИИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Новак Євгенія Іванівна

Храм Різдва Пресвятої Богородиці

Кривий Ріг, Криворожська єпархія

1. Путь к храму

1.1. Мое имя. Ангел-хранитель

1.2. Мой путь. Композиция иконы святого, имя которого носишь

1.3. Крест – символ Православия. К Празднику Воздвижения Честного Животворящего Креста Господня

2. Город и храм

2.1. Экскурсия по храмам города

2.2. Зарисовки с натуры во дворе храма

2.3. Божий храм – моя духовная крепость

3. Слова и Слово

3.1. Икона «Спас нерукотворный». Фильм или слайды

3.2. Рисование эскиза и композиции

3.3. Рисование композиции

4. Новый человек

4.1. От Благовещения к Рождеству Христову

4.2. От Рождества Христова к Крещению Господню

5. Образ слова и образ мира. Цикл «Божий мир»

5.1. Рисуем на темы Сотворения мира. «Океан – море синее»

5.2. Рисуем на темы Сотворения мира. «Твердь небесная»

5.3. Рисуем на темы Сотворения мира. «Сад земли»

6. Жить – служить

6.1. К Горнему граду

6.2. «Радостию друг друга обьемем»

6.3. Композиции «Как мы встречаем Пасху»

7. Язык нашей церкви

7.1. Буквы и буквицы

7.2. Буквы и буквицы (продолжение)

8. **Пленер. «Православное Криворожье».** (Совместно с преподавателями факультета искусств Педагогического института Криворожского национального университета и художниками города).

МОТИВИ БОГОБОРСТВА І ПОКАЯННЯ У ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Божко Олексій Олексійович

Храм Різдва Пресвятої Богородиці

Кривий Ріг, Криворізька єпархія

Аз же рек во исступлении моем: всяк человек ложь (Пс. 115:2)

В житті кожної людини бувають моменти, коли вона у запалі серця може когось образити, сказати грубі слова по відношенню до свого ближнього, або навіть до Бога. Пізніше, коли образа сходить з душі, вона в покаянному пориві може усвідомити всю глибину свого падіння і благи Господа про відпущення гріхів, вибачення тимчасової слабкості та піднесення з духовної прірви. Увесь шлях православного християнина, та й кожної людини, лежить через цілу низку злетів і падінь, але головне – піднятися над гріхом, побороти його, не впадати у відчай, і підвівшись

продовжувати свій шлях до Бога. Такі риси, притаманні кожній людині, можемо зустріти й на сторінках класика української літератури Тараса Григоровича Шевченка, творчість якого не залишає байдужим жодного, хто хоча б один раз вдумливо вчитався у рядки його творів. Багато аспектів життя і творчості Шевченка за часів радянської влади трактувались однозначно з матеріалістично-революційної точки зору, а те, що не підпадало під цей ракурс – просто замовчувалось як таке, що не мало місця взагалі. В сучасному українському літературознавстві навпаки, доволі сильною є тенденція до ідеалізації образу поета у всіх відношеннях, намагаючись, очевидно, заповнити прогалини, що з'явилися після повалення культу «великого вождя».

Тож наразі, ми спробуємо поглянути на творчість Кобзаря неупередженим оком, віддаючи належне здобуткам його кропіткої праці, але не запліщуючи очі на ті речі, які багатьом здаються доволі незручними.

Християнська церква усвідомлює себе новим Ізраїлем – спадкоємцем того завіту, який було укладено з богообраним єврейським народом, і тих обітниць, які були даровані йому Господом. Проте, ми постійно забуваємо, що слово «Ізраїль» має подвійне значення – як боговидця, так і богоборця. Таке поєднання протилежностей було характерним для духовного життя та пошуку великого українського поета. Ясна річ, на його духовний стан величезний вплив справила та церковна ситуація і атмосфера суспільного життя, які панували в Російській імперії у XIX ст. У той час, коли Православна Церква була поставлена на служіння державним інтересам, серед значної частини інтелігенції поширювалися погляди, що бути християнином означає виконувати морально-етичні заповіді Христа, а для цього не обов'язково бути членом Церкви. Тоді доволі цікавим було поєднання ідентифікації себе як християнина з відвертими антиклерикальними випадками стосовно Церкви. Часто приналежність до Православ'я зумовлювалась лише фактом народження і не мала нічого спільного з власними переконаннями. Однак, рядки, написані Шевченком, свідчать про те, що духовні ідеали жили глибоко у середині нього і були не порожніми словами, адже ніжна любов поета до України, його вихованість на рідних теренах, глибоко пронизаних православним духом, не могли не пройти у свідомість та підсвідомість Кобзаря разом з молоком матері:

Все упованіє мое
На Тебе, мій Пресвітлий Раю,
На милосердіє Твое,
Все упованіє мое
На Тебе, Мати, возлагаю.
Святая Сило всіх святих,
Пренепорочная, Благая!
Молюся, плачу і ридаяу:
Воззри, Пречистая, на їх,
Отих окрадених, сліпих
Невольників. Подай їм силу
Твого мученика Сина,
Щоб хрест-кайдани донесли
До самого, самого краю.
Достойно петая! благаю!
Царице неба і землі!
Вонми їх стону і пошли
Благий конець, о Всеблагая!
А я, незлобний, воспою,
Як процвітуть убогі села,
Псалмом і тихим і веселим
Святую доленьку Твою.
А нині плач, і скорб, і сльози
Душі убогої – убогий
Останню лепту подаю.

(«Марія (поема)», 1859)

З поширенням європейських ідей на теренах Російської імперії, зокрема в Україні, де їх речником стало Кирило-Мефодіївське товариство – перша політична організація України, членом якої був і Тарас Шевченко, на український ґрунт проникли загальноєвропейські ідеї романтизму, які неодмінно вели до ідеалізації народності, а разом з тим, крок за кроком, – й до соціалізму, який твердо стояв на антицерковних позиціях. Тому деякі мотиви в творчості

Шевченка були зумовленими його політичними поглядами, що вступали в боротьбу з особистими релігійними переконаннями, переживаннями, власним релігійним досвідом. Саме мотивами політичної боротьби за соціальну свободу та справедливість, національне відродження, що проходили крізь призму релігійних переживань, пронизана уся творчість Шевченка.

Якого ж ми раю
У Бога благаєм?
Рай у серце лізе,
А ми в церкву лізем,
Заплющивши очі, -
Такого не хочем.
Сказав би я правду,
Та що з неї буде?
Самому завадить,
А попам та людям
Однаково буде.

(«Зацвіла в долині...», 1849)

У цих рядках Шевченко свідомо і досить промовисто розводить Церкву і віру в Бога, не ототожнюючи їх. У наступному уривку автор висловлює протест проти складних суспільних відносин в Російській імперії, у яких Церква займала не останнє і, на жаль, не відповідне їй становище:

Моя ти любо! мій ти друже!
Не ймуть нам віри без хреста,
Не ймуть нам віри без попа.
Раби, невольники недужі!
Заснули, мов свиня в калюжі,
В своїй неволі! Мій ти друже,
Моя ти любо! Не хрестись,
І не кленись, і не молись
Нікому в світі! Збрешуть люде,
І візантійський Саваоф
Одурить! Не одурить Бог,
Карать і миловать не буде:
Ми не раби Його – ми люде!

(«Ликері», 1860)

Тут яскраво бачимо, як в умовах антиклерикальних позицій в суспільному житті у свідомості багатьох людей, в тому числі й Шевченка, сформувалося хибне уявлення про Бога, яке жодним чином не узгоджується з церковним вченням та Божественним одкровенням. «Візантійський Саваоф» сприймається як щось чужорідне, «заідеологізоване офіційним придворним богослов'ям», таке, що немає нічого спільного з дійсністю. Він ніби протиставляється справжньому Живому Богу, Який постає не у вигляді суворого Судді, що милує або карає. Слова «не ймуть нам віри без хреста» і т.д. мають на увазі практику хресного цілування під час присяги чи клятви як частину офіційної процедури, яка супроводжувала чи не кожний крок людини і яку засуджує поет, бо бачить, що навіть церковні дійства поставлені на службу державі. Та аж ніяк Шевченко не виступає проти хресного знамення як такого.

Невідповідність того, що відбувається у світі, з тими заповідями і законами, які залишив Господь, ясна річ, кидалися в очі поету, і не лише йому. Це викликало здивування і протест: чому Бог дозволяє панувати в світі неправді, чому Він залишив нас напризволяще? І цей протест проти несправедливості виріс у протест проти Бога. Така позиція була принципово помилкою не лише Шевченка, але й цілого покоління творців і мислителів, які не

змогли досягнути, що зло у світі – не творіння рук Божих, і терпить Він його тільки тому, що давши людині свободу волі, не виламає силоміць двері людського серця, а чекає поки вона сама добровільно впустиє Його до себе (Одкр. 3:20). Тому у Шевченка можна знайти такі закиди Богові, у яких він виражає своє незадоволення від не відповідності реального життя ідеалу справедливості, який мав би втілювати Господь. Така позиція була більш характерною для раннього періоду творчості Кобзаря, періоду пошуку самого себе і пізнання оточуючого світу. Вже у першому вірші «Причинна» (1837) знаходимо такі слова:

Така її доля ... О Боже мій милий!
За що Ти караєш її, молоду?
За те, що так широко вона полюбила
Козацької очі?... Прости сироту.

Автор докоряє Господу за сльози дівчини-сироти, яка сумує і плаче, чекаючи хлопця-козака, що вже рік як пішов і не вертається. У вірші «Сон (комедія)» (1844) читаємо наступне:

...Бо немає
Господа на небі!
А ви в ярмі падете
Та якогось раю
На тім світі благаєте?
Немає! Немає!

Саме ці слова радянська критика виносила як програмні в атеїстичних поглядах Т. Шевченка, який у них, нібито, відцурався від Бога. Насправді, цей уривок – логічне продовження роздумів поета про те, що робиться світі: один мурує, інший руйнує; один свата обирає, інший гострить ніж на брата; ще один запустить пазури в печінки, а другий розкрадає і мучить своє ж «отечество» - і після всього сказаного вище він доходить висновку – що немає Господа на небі, раз таке неподобство твориться на землі. У вірші «Якби ви знали паничі...» (1850) знаходимо подібне твердження:

Ні, ні нічого нема
Святого на землі.
Мені здається, що й
Самого Тебе вже
Люди прокляли.

У своєму «Заповіті» поет вже доходить краю. Він вимагає «крові ворожої», а інакше він зрікається Бога. Тут можна прослідкувати два аспекти: по-перше, Шевченко вимагає смерті ворогів, а християнська мораль передбачає всепрощення, по-друге, цей своєрідний торг з Богом: «як понесе з України...» отоді він піде молитися, все забувши і покинувши, а ні – так до того часу він не знатиме Бога:

Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отоді я
І лани, і горе -
Все покину і долину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога.

Цей вірш-заклик, який Т. Г. Шевченко писав будучи хворим на грип у передчутті смерті в 1845 р., він залишав як

звернення до своїх братів українців із закликами боротися і перемагати. Варто підкреслити, що для автора Україна з її народом була понад усе. Про це яскраво свідчить уривок з іншого вірша:

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену Святого Бога
За неї душу погублю.
(«Сон («Гори мої високі...»), 1847)

Заради України, заради її волі поету не жаль ні себе, ні своєї душі. Взагалі, у християнському розумінні між Богом і людиною існує надзвичайно інтимна близькість, яка й дозволяє кожному звертатися безпосередньо до Творця зі своїми найдрібнішими проханнями та скорботами. Проте, іноді людина може перетнути межу допустимого і дозволити собі певні «вольності» стосовно Бога: докори і, навіть, закиди, певні торги, ніби говорючи: «Господи, якщо людина дійсно в Твоїх очах дорожче всього світу (Мф. 16:26; Мк. 8:37), – зроби мені те, що я прошу, і тоді я буду вірно служити Тобі. Якщо ж ні – то начувайся». Насправді ж людина робить гірше не Богу, а лише собі. У творчості Шевченка теж були моменти духовної сліпоти та безумства, які вилилися у віршах відверто святотатського характеру, наприклад, «Гімн черничий» (1860).

Однак, ідучи проти Бога, намагаючись без Нього втілити свої ідеали, людина не досягає поставленої мети і лише дарма розплескує себе, залишаючись знесиленою на самоті, немов біля розбитого корита. В такі моменти вона дуже гостро переживає відчуття пустоти, богозалишеності, коли Господь дає відчуті і зрозуміти людині ким насправді вона є без Нього і Його всесильної батьківської допомоги, і відчувши свою слабкість – поринути до Бога, Який ніколи не залишає Своє створіння, а наче птаха крилами вкриває своїх пташенят (Мф. 23:37; Лк. 13:34). Нерідко саме у такі часи залишеності Богом виникає образа на Нього. Іноді випадки на Його адресу виступають як акт відчаю, як прагнення спричинити біль, що характерно лише для глибоко інтимних стосунків. Народна мудрість говорить: «Від ненависті до любові – один крок». Святе Письмо неодноразово називає Бога ревнителем (Вих. 20:5; Вих. 34:14; Втор. 4:24; Втор. 5:9; Втор. 6:15; Нав. 24:19; Наум. 1:2), і людина так само по відношенню до свого Создателя може переживати подібні відчуття. Щось схоже відбувалося у внутрішньому світі Шевченка, наскільки можемо судити з його творів:

В неволі, в самоті немає,
Нема з ким серце поєднать.
То сам собі оце шукаю
Когось-то, з ним щоб розмовлять,
Шукаю Бога, а нахожу
Таке, що цур йому й казать.
От що зробили з мене годи
Та безталання; та ще й те,
Що літечко моє святе
Минуло хмарно, що немає
Ніже єдиного случая,
Щоб до ладу було згадать.
А душу треба розважать,
Бо їй так хочеться, так просить
Хоч слова тихого; не чуть,
І мов у полі сніг заносить
Неохолонувший ще труп.

(«В неволі, в самоті немає...»), 1848)

Знеслившись від боротьби з Богом, як колись старозавітний патріарх Іаков (Бут. 32:24-28), з самим собою, бажаючи примирення з Всевишнім, поет ніби вигукує у небо:

... Боже милий!
Тяжко мені жити!
Маю серце широкее –
Ні з ким поділити!
(«Заросли шляхи тернами...», 1849)

У «Неофітах» (1857) зустрічаємо такі рядки:

Молітесь Богові одному
Молітесь правді на землі
А більше на землі нікому
Не поклонітись. Все брехня
Попи й царі...

Як бачимо, творчість Шевченка демонструє увесь діапазон людських переживань. «Кобзар», у цьому відношенні, сміливо можна порівняти із Псалтирем царя Давида, бо не дарма ця книга стала настільною для багатьох українців, адже у ній вони знаходять життєвську правду без прикрас, мотиви, співзвучні з власними переживаннями. Залишається лише побажати, щоб так само як і Шевченко, ці люди знайшли шлях до Бога.

Таким чином, навіть з поверхневим ознайомленням з «Кобзарем», можна зробити висновок, що його автор релігійна людина, небайдужа до того, що відбувається навколо неї і через це схильна до різких висловлювань. Шевченкові важко приписати атеїзм, адже він визнає існування Бога навіть у тих віршах, де відверто іде проти Нього. Однозначно, дати швидко відповідь про характер стосунків українського класика з Богом неможливо, тим більше, коли не враховувати зміни в житті поета. Зокрема, ту обставину, що більшість з його так званих «атеїстичних віршів» написанні в ранній період до заслання, після якого можна помітити чи не кардинальну зміну: далі він пише твори на релігійну тематику, численні «подражанія» на старозавітні псалми, багато віршів містять посвяти-епіграфи у вигляді цитат з Святого Письма тощо. Останній

період творчості Шевченка можна охарактеризувати його ж словами:

Не нарікаю я на Бога,
Не нарікаю ні на кого.
Я сам себе, дурний, дурю,
Та ще й співаючи.
(«Не нарікаю я на Бога...», 1860)

Тут автор чесно визнає не лише свої помилки, але й вказує на модель своєї поведінки, притаманну кожній людині, – бажання приборкати голос совісті, переключитися на щось інше, аби не думати про серйозне, єдине, вартє уваги. Мотив покаяння – чи не найголовніший в історії спасіння людства. Можна навести багато прикладів, коли люди кардинально змінювали свій спосіб життя: апостол Павло, мученик Воніфатій, преподобна Марія Єгипетська, рівноапостольний князь Володимир... І цей список не вичерпується вказаними іменами. Ясна річ, судити про життя Шевченка лише з його творів некоректно, а тому не слід робити швидких і однозначних висновків, але з поезій, написаних Кобзарем, можна судити про духовний ідеал, який ставив перед собою український класик, про омріяний ним обрїй, до якого він прагнув усе своє життя, хоча й неодноразово сходив з означеного напрямку.

Наостанок хочеться додати, що найстрашніше для християнина, як пише апостол Іоанн Богослов, це теплохладність душі (Одкр. 3:15–16). Коли людина ні холодна, ні гаряча, в її духовному житті стають неможливими будь-які зрушення в сторону духовного вдосконалення. А те, що людина буває або холодною, або гарячою, свідчить про її духовні пошуки, про те, що духовний світ для неї не чужий і що вона живо переживає події, які відбуваються в її житті. Існує вислів досить недвозначного філософа першої половини ХХ ст., Фрідріха Ніцше: «Лише з хаосу можна породити танцюючу зірку». В християнському осмисленні фрази цього нехристиянського мислителя можна сказати, що лише з усвідомлення своєї гріховності, з усвідомлення глибини свого падіння можливий шлях угору, шлях до духовного вдосконалення і живої зустрічі з Богом.